

B Opleiding tot leraar Basisonderwijs Hogeschool Leiden

*Verslag van de beperkte opleidingsbeoordeling
7 en 8 april 2021*

Colofon

Instelling en opleiding

Hogeschool Leiden

Zernikedreef 10

2333 CL Leiden

Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg: positief

Opleiding: B Opleiding tot leraar Basisonderwijs

Locatie: Leiden

Variant: Voltijd en deeltijd

Croho-nummer: 34808

Visitatiecommissie

Karina Visscher, voorzitter

Marij Urlings, deskundige

Artho Jansen, deskundige

Bob Koster, deskundige

Perry van Loon, student-lid

Titia Buising, secretaris

De commissie is vooraf voorgelegd aan de NVAO.

De visitatie is uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van

AeQui VBI

Postbus 5050

3502 JB Utrecht

www.AeQui.nl

Dit document laat zich het beste dubbelzijdig afdrucken.

Inhoudsopgave

Colofon	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding	6
1. Beoogde leerresultaten	8
2. Onderwijsleeromgeving	12
3. Toetsing	23
4. Gerealiseerde leerresultaten	27
Bijlagen	31
Bijlage 1 Visitatiecommissie	32
Bijlage 2 Bezoekprogramma	33
Bijlage 3 Bestudeerde documenten	34

Samenvatting

Op 7 en 8 april 2021 is de bacheloropleiding Leraar Basisonderwijs van Hogeschool Leiden gevisiteerd door een commissie van AeQui. Het totaaloordeel van de commissie is **positief**. De opleiding wordt aangeboden in verschillende leerroutes, die elk gericht zijn op een specifieke doelgroep.

Beoogde leerresultaten

De commissie stelt op grond van de gesprekken en de onderliggende documentatie vast dat de opleiding **voldoet** aan deze standaard. De opleiding gebruikt de landelijke bekwaamheidseisen en de landelijk vastgestelde kennisbases als basis voor de beoogde leerresultaten. De uitwerking is toegespitst op de specifieke leerroute. De leeruitkomsten van de flexibele deeltijd Pabo zijn in lijn met de eisen die daaraan gesteld worden door het experiment flexibilisering. Alle beoogde leerresultaten worden in de verschillende leerroutes afgedekt.

De eigenheid van de opleiding is herkenbaar in de verschillende leerroutes (en beoogde leeruitkomsten). Dit komt tot uitdrukking in het opleiden van leerkrachten die beschikken over persoonlijk meesterschap en een eigen visie voor het onderwijs van de toekomst.

De actualiteit en relevantie van de verschillende leerroutes worden adequaat geborgd, mede door de samenwerking met het werkveld in de opleidingsscholen (al dan niet in oprichting), de werkveldcommissie en de periodieke contacten van docenten met de stagescholen.

Programma

De commissie stelt op grond van de gesprekken en de onderliggende documentatie vast dat de opleiding **voldoet** aan deze standaard. Het programma, de onderwijsleeromgeving en het personeel stellen de studenten van de verschillende leerroutes in staat de beoogde leerresultaten te bereiken. In modulebeschrijvingen zijn de beoogde leerresultaten uitgewerkt in leerdoelen of eindtermen.

Het eigen karakter van de leerroutes is zichtbaar in de uitwerking van de curricula. En de facultaire kernwaarden (autonomie in verbondenheid, ruimte en partnerschap) worden volgens de commissie waargemaakt. De opleiding is in haar veelkleurigheid studentgericht en geeft studenten vele keuzemogelijkheden. De opleiding appelleert daarmee aan een

behoefte bij studenten. De commissie ziet in het traject Jeugd in Onderwijs van de flexibele deeltijd een good practice en verwacht dat dit wellicht ook uitgebreid kan worden naar andere disciplines.

De beroepsoriëntatie van de verschillende leerroutes is zichtbaar aanwezig. Dit komt met name naar voren in de stages. In elke leerroute lopen studenten in elk jaar stage. In het realiseren van betekenisvolle stages zijn de verschillende opleidingsscholen (al dan niet in oprichting) belangrijk.

Onderzoeksvaardigheden komen in de verschillende leerroutes eveneens in voldoende mate aan bod komen. In alle leerroutes mondt dit uit in een zelfstandig door studenten uit te voeren onderzoek, al dan niet op eindniveau.

De opleiding hanteert voor alle leerroutes de wettelijke toelatingseisen en sluit aan bij de verschillende achtergronden van studenten. De voorzieningen van de opleidingen zijn adequaat. De leerroutes worden verzorgd door voldoende, deskundige en betrokken docenten.

Toetsing

De commissie stelt op grond van de gesprekken en de onderliggende documentatie vast dat de opleiding **voldoet** aan deze standaard. De opleiding beschikt over een adequaat en doordacht systeem van toetsing en de toetsing past bij het beroepsgerichte karakter van de opleiding. Voor de flexibele deeltijd leerroutes geldt dat de leeruitkomsten leidend zijn in de toetsing en dat de toetsing leerwegonafhankelijk is. Er worden effectieve maatregelen genomen om de validiteit, betrouwbaarheid en transparantie van de toetsing te borgen.

De bestudeerde toetsen c.q. producten zijn van voldoende niveau. Het is de commissie opgevallen dat de stages verschillend beoordeeld worden, soms met een cijfer soms met voldaan/niet voldaan. De commissie waardeert de openheid van de opleiding

inzake het werken met leeruitkomsten en de gesprekken die daar in de verschillende leerroutes over gevoerd worden. De commissie herkent ook de worsteling die de leerroutes hierin doormaken.

De examencommissie en de expertgroep nemen adequate maatregelen om de kwaliteit van toetsing en het eindniveau van de opleiding en leerroutes te borgen.

Gerealiseerde leerresultaten

De commissie stelt op grond van de gesprekken en de onderliggende documentatie vast dat de opleiding **voldoet** aan deze standaard. De opleiding heeft voor alle leerroutes een degelijk afstudeerproces ingericht. Het eindniveau wordt bepaald met een gevarieerd palet aan eindwerken, waarmee de startbekwaamheid van studenten wordt aangetoond. Bij de beoordeling van het eindniveau worden in alle leerroutes twee beoordelaars / assessoren ingezet en wordt gebruikt gemaakt van een beoordelingsformulier.

De flexibele Vrijeschool Pabo en de leerroute Spring kennen nog geen afgestudeerden. Hiervan heeft de commissie derhalve het eindniveau niet kunnen beoordelen.

Op basis van de bestudeerde afstudeerdossiers van de andere leerroutes concludeert de commissie dat afgestudeerden de beoogde leerresultaten en het gewenste eindniveau realiseren. De bestudeerde dossiers laten een adequaat niveau zien dat past bij een bacheloropleiding. De commissie heeft waardering voor de brede beoordeling van de LIO stage, met een bezoek (en observatie), een gesprek met de coach/mentor en een eindgesprek.

Het is de commissie opgevallen dat er verschillende beoordelingsformulieren gebruikt worden en dat de kwaliteit van de feedback wisselend is. Ook is de

feedback op de bestudeerde beoordelingsformulieren zeer beperkt. Daarmee wordt volgens de commissie geen recht gedaan aan het begeleidingsproces van studenten dat hieraan voorafgaat. De toelichting op hoe de beoordeling tot stand is gekomen ontbreekt eveneens veelal.

Studenten worden in alle leerroutes uitgenodigd en uitgedaagd hun eigen visie op hun rol als leerkracht c.q. hun persoonlijk meesterschap te ontwikkelen. In de eindgesprekken waarmee alle leerroutes worden afgerond, worden studenten hier actief op bevraagd. Studenten en alumni zijn goed in staat hun plek te vinden in het basisonderwijs. Zij worden bovendien gewaardeerd door het werkveld.

Aanbevelingen

Met het oog op de toekomst geeft de commissie de volgende suggesties ter overweging:

- te onderzoeken of het wenselijk is om voor de gehele opleiding een set aan leeruitkomsten te definiëren. Die vervolgens binnen de leerroutes een meer specifieke invulling kunnen krijgen.
- bij studenten van de flexibele deeltijd leerroutes blijvend aandacht te besteden aan de beschikbare mogelijkheden tot flexibiliteit in volgorde en tempo;
- te onderzoeken of en hoe de door studenten uitgevoerde onderzoeken en opgedane kennis gedeeld kunnen worden met andere basisscholen en welke rol lectoren daarin kunnen spelen;
- de werkdruk van docenten blijvend te bewaken;
- de ontwikkeling van nieuwe leerroutes vroegtijdig af te stemmen met digitale en logistieke processen binnen de hogeschool;
- een toelichting op de beoordeling van de eindwerken op te nemen op het betreffende beoordelingsformulier;
- alumnibeleid te ontwikkelen en uit te voeren.

Alle standaarden van het NVAO kader zijn positief beoordeeld. Op die grond geeft de visitatiecommissie een **positief advies** inzake accreditatie van de B Opleiding tot leraar Basisonderwijs van Hogeschool Leiden, in deeltijd en voltijd.

Namens de voltallige visitatiecommissie, Utrecht, juni 2021

Karina Visscher
Voorzitter

Titia Busing
Secretaris

Inleiding

De bacheloropleiding Leraar Basisonderwijs van Hogeschool Leiden leidt studenten op voor het onderwijs van morgen. Studenten kunnen zich ontwikkelen tot een leraar met persoonlijk meesterschap. De opleiding wil goede leerkrachten opleiden, die met enthousiasme en passie werken op diverse scholen, waarbij het aangaan van de relatie met en vertrouwen in het kind vertrekpunt is.

De instelling

De opleiding is onderdeel van de Faculteit Educatie van Hogeschool Leiden. De hogeschool staat voor kwaliteit en het bieden van goed en inspirerend onderwijs. Studenten krijgen de ruimte hun eigen keuzes te maken. De hogeschool stelt het binden en boeien van studenten centraal, om ervoor te zorgen dat studenten leren en blijven leren. Er is aandacht voor persoonsvorming, het stimuleren van maatschappelijke verantwoordelijkheid en duurzaamheid en de ontwikkeling van interculturele, internationale en multiculturele competenties. Het onderwijs is ondergebracht in vijf faculteiten. Het praktijkgericht onderzoek van de hogeschool is ondergebracht in verschillende lectoraten op het gebied van jeugd, gezondheidszorg, life sciences en duurzaam organiseren. Aan de hogeschool studeren circa 10.000 studenten en er werken 1.000 medewerkers.

De Faculteit Educatie omvat naast de bacheloropleiding Leraar Basisonderwijs ook de tweedegraads lerarenopleidingen Omgangskunde en Gezondheidszorg & Welzijn, de ongegradeerde opleidingen Docent Dans-Euritmie en Docent Muziek en de Teammaster Transitie in Onderwijs. Het facultaire Centrum onderwijs & innovatie Leiden (COIL) richt zich als expertisecentrum op doorgaande professionalisering van leraren, lerarenteams en schoolleiders. De faculteit kent drie lectoraten: Natuur en ontwikkeling kind, Waarde(n) van vrijeschoolonderwijs en Muziek in onderwijs. Samen vormen zij het Kenniscentrum POP (Professionalisering door Onderwijspedagogisch Praktijkonderzoek).

De opleiding

De vierjarige bacheloropleiding Leraar Basisonderwijs kent verschillende leerroutes:

- de voltijd Pabo;
  - de Academische Pabo (ook voltijd);
  - de flexibele deeltijd Pabo;
  - de deeltijdroute Spring (zeer recent gestart) en;
  - de Vrijeschool Pabo (voltijd en flexibele deeltijd).
- Alle leerroutes omvatten 240 EC en worden in de Nederlandse taal aangeboden. Met deze verschillende en flexibele leerroutes wil de opleiding aankomende studenten aanspreken en aansluiten bij hun passies en eerder verworven competenties en dat wat de toekomst van kinderen gaat vragen.

Binnen de voltijd Pabo kunnen studenten kiezen voor de kunstklas, de sportklas, de wereldklas of de flexibele voltijd leerroute. Voor de eerste drie trajecten geldt dat studenten na afronding een certificaat ontvangen.

De flexibele deeltijd Pabo neemt deel aan het landelijke experiment flexibilisering. Voor deze leerroute en de flexibele voltijd leerroute werkt de opleiding met een aantal scholen in de regio samen in de Opleidingsschool Samen Opleiden. Studenten doen daarbij op verschillende basisscholen binnen een bestuur twee keer zoveel praktijkervaring op als bij de andere trajecten. Zij doen daar ervaring op in de klas en als collega binnen het team van de school.

De Academische Pabo (Acpa) is een combinatie-studie van Pedagogische wetenschappen aan de Universiteit Leiden en de Pabo voltijd aan Hogeschool Leiden. Studenten worden opgeleid voor twee bachelordiploma's: een van Hogeschool Leiden en een van Universiteit Leiden. Daarnaast ontvangen zij het certificaat van de Acpa.

De in februari 2020 gestarte deeltijdroute Spring is specifiek gericht op vernieuwend onderwijs. Dit vanuit de veronderstelling dat de praktijk van vernieuwend onderwijs andere competenties vraagt dan die door de huidige lerarenopleidingen geboden worden. Afgestudeerden kunnen werken op een basisschool met een vernieuwend onderwijsconcept, maar ook op een reguliere basisschool. In deze route ligt de nadruk op de onderzoekende houding van de aanstaande leerkracht en de vormende functie van onderwijs.

In 2013 is Hogeschool Helicon met Hogeschool Leiden gefuseerd en daarmee is de Vrijeschool Pabo onderdeel geworden van de faculteit Educatie, en ondergebracht binnen het Pabocroho van Hogeschool Leiden. Daarbij is afgesproken (met goedkeuring van onder meer OCW) dat de opleiding de eigen identiteit zal behouden. De deeltijd Vrijeschool Pabo wordt sinds studiejaar 2019 - 2020 flexibel aangeboden. De bestaande deeltijdopleiding wordt afgebouwd.

De visitatie

Hogeschool Leiden heeft aan AeQui opdracht gegeven de onderhavige visitatie uit te voeren. Hiertoe heeft AeQui in samenwerking met de opleiding een onafhankelijke en ter zake kundige commissie samengesteld. Met vertegenwoordigers

van de opleiding heeft een voorbereidend gesprek plaatsgevonden.

De visitatie is uitgevoerd op basis van NVAO-kader 2018, volgens het programma dat in bijlage 2 is weergegeven. In overleg tussen de opleiding en de commissie is besloten de visitatie online uit te voeren.

De commissie heeft zich expliciet georiënteerd aan het cluster waarin deze opleiding geplaatst is. Dit is met het voltallig panel gedaan, tijdens het voorbereidend overleg, en afsluitend bij de oordeelsvorming. De hiertoe benodigde kennis was aanwezig binnen het panel.

De commissie heeft de beoordeling in onafhankelijkheid uitgevoerd; het panel heeft de benodigde informatie gekregen om tot een beoordeling te komen. Aan het einde van de visitatie is de opleiding in kennis gesteld van de bevindingen en conclusies van de commissie.

Deze rapportage is in juni 2021 in concept toegezonden aan de opleiding; de reacties van de opleiding zijn verwerkt tot deze definitieve rapportage.

Op initiatief van de opleiding gaat een ontwikkelgesprek plaatsvinden in de loop van 2021. De resultaten van dit ontwikkelgesprek hebben geen invloed op de in dit rapport weergegeven beoordeling.

1. Beoogde leerresultaten

De commissie heeft vastgesteld dat de beoogde leerresultaten wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie concreet zijn uitgewerkt en voldoen aan de (inter)nationale eisen die aan een bachelor opleiding Leraar Basisonderwijs zijn gesteld. De opleiding hanteert, voor alle leerroutes, de wettelijke bekwaamheidseisen en de landelijke kennisbases als uitgangspunt. De landelijke bekwaamheidseisen zijn voor de verschillende leerroutes vertaald in een eigen ontwikkelkader met bekwaamheden (Vrijeschool Pabo) of eindkwalificaties (Voltijd Pabo, Acpa) en leeruitkomsten (flexibele deeltijd Pabo). In elke leerroute worden studenten uitgedaagd hun eigen visie op hun rol als leerkracht te ontwikkelen; hun persoonlijk meesterschap. De opleiding is adequaat afgestemd op de beroepspraktijk; de opleidingsscholen, de werkveldcommissie en de periodieke contacten van docenten met de stagescholen dragen daar aan bij. De commissie stelt op grond van de gesprekken en de onderliggende documentatie vast dat de opleiding voldoet aan deze standaard.

Bevindingen

De opleiding wil leerlingen voorzien van leraren die het verschil maken, het geloof hebben in ieder kind en dit nooit opgeven en die hen effectief begeleiden in hun ontwikkeling naar een goede plek in de toekomstige maatschappij. De opleiding gaat er daarbij vanuit dat studenten het beste bereikt kunnen worden door aan te sluiten bij hun talent en passie. Van daaruit en vanuit het daarvoor ontstane vertrouwen in zichzelf en hun eigen lerend vermogen, kunnen studenten zich ontwikkelen tot een leraar met persoonlijk meesterschap. De opleiding wil goede leerkrachten opleiden, die met enthousiasme en passie werken op diverse scholen, waarbij het aangaan van de relatie met en vertrouwen in het kind vertrekpunt is. De opleiding biedt haar onderwijs aan in verschillende leerroutes:

- de voltijd Pabo;
- de Academische Pabo (Acpa);
- de flexibele deeltijd Pabo;
- de Vrijeschool Pabo (voltijd en flexibele deeltijd) en;
- de leerroute Spring.

Studenten van alle leerroutes worden opgeleid tot creatieve, autonome professionals die regie kunnen voeren over hun eigen ontwikkeling. Daartoe is in het onderwijs aandacht voor kwalificering, socialisering en persoonsvorming. Afgestudeerden hebben een eigen onderwijsvisie en

een duidelijk profiel dat ze in de praktijk vorm kunnen geven.

Binnen deze overkoepelende visie hebben de Acpa, de deeltijdroute Spring en de Vrijeschool Pabo ieder een eigen specifiek profiel.

Zo worden studenten van de Acpa opgeleid tot onderwijsontwikkende leerkrachten die hun kennis delen met onderwijsprofessionals binnen en buiten de school, en in de maatschappij kunnen bijdragen aan ontwikkeling en verbetering van het onderwijs. De leerroute appelleert aan een brede pedagogische interesse, een onderzoeksmatige houding en een academisch werken denkniveau. Studenten kunnen relevante wetenschappelijke pedagogische en onderwijskundige kennis verbinden aan hun eigen onderwijspraktijk. Basis van deze leerroute is de dubbele oriëntatie: beroepsgericht en wetenschappelijk. De wetenschappelijk georiënteerde leerkracht werkt vanuit twee perspectieven: uitvoerend op basis van wetenschappelijke inzichten en die uitvoering onderzoekend met behulp van wetenschappelijk verantwoorde onderzoeksmethoden.

Studenten van de deeltijdroute Spring worden opgeleid tot leraar voor scholen met een vernieuwend onderwijsconcept. Deze scholen werken vanuit een sterke en degelijke visie op de ontwik-

keling van het gehele kind in relatie tot de omgeving. Afgestudeerden kunnen gericht gaan werken op een school met een vernieuwend onderwijsconcept, op een reguliere basisschool of in het speciaal (basis)onderwijs.

De Vrijeschool Pabo gaat uit van de antroposofische menskunde van waaruit inzicht verkregen wordt in de ontwikkelingsfasen van het kind. Voor het onderwijs volgt hieruit dat de mens beschouwd wordt in zijn relatie tot de natuur, de hem omringende mensengemeenschap en de kosmos. Ieder mens wordt geboren met talenten en vermogens. Het onderwijs is gericht op een optimale ontwikkeling van deze individuele talenten, zodanig dat deze aansluiten bij de toekomst.

De Vrijeschool Pabo gaat ervan uit dat ieder mens in wezen een kunstenaar is, die het leven steeds opnieuw vormgeeft. In het vrijeschoolonderwijs wordt leerstof gehanteerd als ontwikkelingsstof, zodat ieder kind zijn eigen talent ontwikkelt en zich leert te oriënteren in deze wereld om later zijn eigen weg te kunnen gaan. Studenten van de Vrijeschool Pabo leren de lesstof levendig en kunstzinnig vorm te geven vanuit de combinatie: kennis, kunst en vaardigheden.

Beoogde leerresultaten

De opleiding hanteert, voor alle leerroutes, de in 2017 opgestelde wettelijke bekwaamheidseisen voor het (basis)onderwijs als uitgangspunt. Deze eisen zijn vastgelegd in het 'Besluit Bekwaamheidseisen Onderwijspersoneel' en beschrijven wat leerkrachten minimaal moeten weten en kunnen. De bekwaamheidseisen zijn gerelateerd aan de Dublin-descriptoren voor het bachelor- en masterniveau en het Europees Kwalificatiekader niveau 6.

Voor de leerroutes Pabo voltijd en de Acpa zijn de bekwaamheidseisen vertaald in eindkwalificatie en bijbehorende indicatoren. Deze laatste hebben betrekking op de kennis en kunde van de leerkracht. Voor de flexibele deeltijd Pabo zijn deze eindkwalificaties vertaald in leeruitkomsten,

passend bij het landelijke experiment flexibilisering. De voltijd Pabo kent sinds kort ook een flexibele variant, waarin studenten twee dagen per week stage lopen. In deze variant wordt gewerkt met de leeruitkomsten van de flexibele deeltijdvariant. De opleiding ziet dit als mogelijke opstap om ook in de voltijd Pabo te gaan werken met leeruitkomsten. De leeruitkomsten van de deeltijdroute Spring zijn deels gelijk of afgeleid van de flexibele deeltijd, waarbij de focus soms anders is. Dit betreft bijvoorbeeld een andere insteek van de leeruitkomsten op het gebied van pedagogisch handelen.

Voor de Acpa geldt naast de bekwaamheidseisen ook het uitstroomprofiel, dat door het landelijk netwerk voor academische Pabo's is opgesteld, als uitgangspunt.

Voor de Vrijeschool Pabo zijn de bekwaamheidseisen vertaald in acht bekwaamheden. Ook hierin worden eigen accenten gelegd, vanuit de visie op pedagogie en onderwijs van de grondlegger van de vrijeschool, Rudolph Steiner en van hedendaagse wetenschappers. De deeltijdvariant van de Vrijeschool Pabo hanteert leeruitkomsten. Deze beschrijven, per fase van de opleiding, de benodigde kennis, houding en vaardigheden op de gebieden van de VSP-bekwaamheden.

Naast de landelijk vastgestelde bekwaamheidseisen vormen ook de landelijk vastgestelde kennisbases een belangrijk uitgangspunt voor de opleiding. Samen met docenten van Hogeschool Zeeland, Hogeschool Rotterdam en Haagse Hogeschool, werken docenten in jaarlijkse peerreviews aan de implementatie en toetsing van de kennisbasis.

Afstemming beroepspraktijk

De opleiding heeft de ambitie om gezamenlijk met het werkveld op te trekken in het opleiden van leerkrachten. Dit krijgt binnen de verschillende leerroutes op verschillende manieren vorm. Twee keer per jaar vindt er Bestuurlijk Overleg Werkveld plaats met circa 20 besturen in de regio.

Hier worden ontwikkelingen op de Pabo en in het werkveld gedeeld en gezamenlijk gewerkt aan oplossingen. Samen met Leidse schoolbesturen werkt de opleiding aan het RAL-project: de regionale aanpak lerarentekort. Docenten van de verschillende leerroutes hebben middels de stagebezoeken contact met basisscholen en gedetacheerde leerkrachten van de basisscholen zijn werkzaam bij de opleiding.

De voltijd Pabo vormt met acht schoolbesturen in de regio de Opleidingsschool Samen Opleiden. Studenten van de (flexibele) voltijdvariant kunnen hun stages op de hierbij betrokken scholen uitvoeren. Met de stuurgroep en de beleidsgroep met HRM-vertegenwoordigers van de betrokken schoolbesturen vindt systematisch overleg plaats. Ook vindt er, binnen dit verband, twee keer per jaar regionaal werkveldoverleg plaats, waarin alle betrokkenen met elkaar spreken over de plaatsing en begeleiding van studenten.

De Vrijeschool Pabo is, in samenwerking met zeven schoolbesturen in het land, in september 2019 gestart met het project Samen Opleidend Leren (SOL). De bedoeling is dat dit zal resulteren in een Opleidingsschool. De Vrijeschool Pabo kent een werkveldcommissie bestaande uit bestuurders, leraren van verschillende leeftijdsklassen en schoolleiders. Daarnaast is er contact met de Vereniging van vrijescholen.

De Acpa is dit studiejaar gestart met de pilot academische opleidingsschool. Hierin werken scholen, schoolbesturen en de Acpa (hogeschool en universiteit) met elkaar samen. Deze pilot biedt ruimte aan studenten om hun academische vaardigheden verder te ontwikkelen door een onderzoekende houding aan te nemen en zelf ook praktijkonderzoek in de school te doen. Concreet voeren dit studiejaar vierdejaars studenten van de Acpa onderzoek uit op hun LIO school die onderdeel uitmaakt van deze pilot.

Vertegenwoordigers van het werkveld waarmee de commissie gesproken heeft, hebben aangegeven dat Pabo studenten van Hogeschool Leiden

een hechte binding hebben met de stageschool en goed begrip hebben van de schoolcultuur aldaar. Daarnaast zijn ze zelfstandig, flexibel, nieuwsgierig en beschikken ze over een onderzoekende basishouding. Voor studenten van de Vrijeschool Pabo is specifiek opgemerkt dat zij goed naar zichzelf kunnen kijken en een beeld hebben van hun kwaliteiten en dat wat ze nog te leren hebben. Het werkveld waardeert de verschillende leerroutes die worden aangeboden. Dit past volgens hen bij de diversiteit aan basisscholen. Daarnaast is de zorg van de opleiding voor studenten benoemd als onderscheidend element. Deze nadrukkelijk aandacht voor studenten was, volgens vertegenwoordigers van het werkveld, ook zichtbaar in de Covid-19 periode.

Overwegingen

De commissie stelt vast dat de opleiding de landelijke bekwaamheidseisen en de landelijk vastgestelde kennisbases als basis gebruikt voor de beoogde leerresultaten. De uitwerking is toegespitst op de specifieke leerroute. De commissie constateert bovendien dat de leeruitkomsten van de flexibele deeltijd Pabo in lijn zijn met eisen die daaraan gesteld worden door het experiment flexibilisering.

In verschillende overzichten wordt de relatie zichtbaar gemaakt tussen de beoogde leerresultaten en de landelijke bekwaamheidseisen en de onderdelen van het afstuderen. Op basis daarvan stelt de commissie vast dat alle beoogde leerresultaten in de verschillende leerroutes afgedekt worden.

De commissie herkent de eigenheid van de opleiding. Dit komt tot uitdrukking in het opleiden van leerkrachten die beschikken over persoonlijk meesterschap en een eigen visie voor het onderwijs van de toekomst.

Het valt de commissie op dat beoogde leerresultaten verschillend ingevuld worden per leerroute, in de vorm van eindkwalificaties, bekwaamheden of leeruitkomsten. De commissie vraagt zich af of het wenselijk is om voor de gehele opleiding, op

een hoger aggregatieniveau, een set aan leeruitkomsten te definiëren, die binnen de verschillende leerroutes een meer specifieke invulling kunnen krijgen (bijvoorbeeld de eigenheid van de Vrijeschool Pabo en de Acpa). Daarmee kan ook een impuls gegeven worden aan de samenwerking en afstemming tussen de leerroutes en kan recht gedaan worden aan de autonomie van studenten om dit met meer of minder begeleiding in te vullen.

De commissie constateert dat de opleiding de actualiteit en relevantie van de verschillende leerroutes adequaat weet te borgen, mede door de

samenwerking met het werkveld in de opleidingsscholen (al dan niet in oprichting), de werkveldcommissie en de periodieke contacten van docenten met de stagescholen.

Deze overwegingen in ogenschouw nemend, beoordeelt de commissie dat de opleiding **voldoet** aan deze standaard, dit geldt voor alle leerroutes en beide varianten.

2. Onderwijsleeromgeving

De commissie heeft vastgesteld dat de onderwijsleeromgeving (van alle leerroutes) studenten in staat stelt de beoogde leerresultaten te bereiken en dat de opleiding aan deze standaard voldoet. De beoogde leerresultaten zijn in de modulebeschrijvingen uitgewerkt in leerdoelen of eindtermen. Het eigen karakter van de leerroutes komt volgens de commissie ook naar voren in de uitwerking van de curricula. Voor de flexibele deeltijdopleidingen benadrukt de commissie blijvende aandacht voor het benutten van de flexibele mogelijkheden door studenten. De commissie stelt vast dat de opleiding de kernwaarden van de faculteit (autonomie in verbondenheid, ruimte en partnerschap) waarmaakt. De opleiding is in haar veelkleurigheid studentgericht en geeft studenten vele keuzemogelijkheden. De beroepsoriëntatie van de verschillende leerroutes is zichtbaar in de stages die elk jaar plaatsvinden. In het realiseren van betekenisvolle stages zijn de verschillende opleidingsscholen (al dan niet in oprichting) belangrijk. Ook onderzoeksvaardigheden komen in de verschillende leerroutes in voldoende mate aan bod. In alle leerroutes mondt dit uit in een zelfstandig door studenten uit te voeren onderzoek, al dan niet op eindniveau. Het delen van de uitgevoerde onderzoeken en de opgedane kennis met andere basisscholen verdient volgens de commissie meer aandacht. De opleiding heeft het onderwijs tijdens de Covid-19 pandemie op een adequate manier vorm gegeven. De opleiding sluit, met de verschillende leerroutes en keuzemogelijkheden, aan bij de kwalificaties en de verschillende achtergronden van de instromende studenten. Docenten zijn deskundig, betrokken en benaderbaar. Het is de commissie opgevallen dat de hogeschool brede ondersteunende systemen niet altijd passen bij vernieuwend onderwijs.

Bevindingen

Voltijd Pabo

Het eerste jaar van de voltijd Pabo is gericht op beroepsvaardigheden en -oriëntatie. Studenten leren of het beroep en de opleiding bij hen passen (en andersom). Het programma is aanbodgestuurd en voor iedereen hetzelfde. Het eerste jaar omvat vaardigheidstrainingen, trajectbijeenkomsten, wekelijkse stage van één dag en vakateliers verzorgd door de verschillende vakgroepen (taal, rekenen, natuuronderwijs, drama, muziek, etc.). In het tweede jaar staan de groep en het leren centraal. Studenten krijgen zicht op leerlijnen in de verschillende vakoverzichten die zij volgen, gericht op het jonge en het oudere kind. Het tweede jaar omvat ook pedagogiekcolleges, de wekelijkse stage van één dag en twee projecten.

Het derde jaar is gericht op de individuele leerling, zijn/haar achtergrond en mogelijkheden. Studenten krijgen verschillende achtergronden en theoretische modellen aangereikt voor het zien van en aansluiten bij verschillen in talenten,

behoefte en achtergronden van kinderen. Studenten vormen een eigen visie op onderwijs en leerconcepten. De stage is verdubbeld van één naar twee dagen per week en studenten maken een definitieve keuze voor Jonge Kind of Oudere Kind.

In het vierde jaar staan de passie en ambitie van studenten centraal. Studenten worden gedurende de opleiding gecoacht bij de bewustwording van hun eigen visie op onderwijs, passie, ambities, moraal en zingeving. Hun eigen kwaliteiten, ontwikkelpunten, ambities en doelen vormen daarin, volgens de opleiding, het vertrekpunt. In de minor (30 EC) kunnen studenten zich verder specialiseren in hun eigen interessegebied. Het vierde jaar omvat daarnaast de LIO-afstudeerfase (30 EC) en de eindpresentatie (zie standaard 4).

Bij de start van de voltijd Pabo kunnen studenten kiezen voor de sportklas, de kunstklas, de wereldklas of de flexibele voltijdvariant. Bij de flexibele voltijdvariant lopen studenten vanaf de start twee dagen per week stage binnen het Opleiden in de School verband.

De opleiding stelt dat deze keuzemogelijkheden meer studenten aantrekt: uit intern onderzoek blijkt dat de instroom in de sportklas mede bestaat uit jongeren die anders niet voor de Pabo zouden kiezen. De sportklas, kunstklas en wereldklas worden in het derde jaar afgesloten.

Studenten van de flexibele voltijd Pabo waarderen de extra stagedag en de mogelijkheid om zelf invulling te geven aan hun studierpad. De opleiding doet een groot beroep op planningsvaardigheden, zelfstandigheid en hun eigen verantwoordelijkheid. Opgemerkt is dat dit een specifieke doelgroep aantrekt en niet voor elke student geschikt is.

In de kunstklas werken studenten in het eerste jaar aan hun eigen vaardigheid, zo bleek tijdens de visitatie in het gesprek met studenten van de verschillende 'klassen'. Daarbij is aandacht voor kunst in brede zin en een veelheid aan disciplines. Ook staat elk jaar koor op het programma en zijn er diverse excursies naar musea. In het tweede jaar passen studenten hun kennis toe in de (stage)klas, bijvoorbeeld in het theaterproject. In het derde jaar ronden studenten de kunstklas af met een zelfgeorganiseerde theateravond waarin ze hun eigen ontwikkeling laten zien.

In de wereldklas ontwikkelen studenten, zo bleek tijdens de visitatie, een nieuwsgierige blik en leren zij de actualiteit in te brengen in de klas en de school. Onderdeel van de wereldklas zijn diverse excursies waarbij studenten theorie en praktijk aan elkaar verbinden. Studenten brengen dit vervolgens in hun lessen in de stageklas. In de sportklas is niet alleen aandacht voor de eigen klas maar ook voor schoolbrede aspecten zoals het schoolplein, afvalscheiding, duurzame energie, diversiteit, seksualiteit en gezondheid.

Onderzoeksvaardigheden zijn onderdeel van de desbetreffende leerlijn en komen in elk jaar aan bod. Daarbij passen studenten deze vaardigheden ook toe tijdens de stages. In het eerste jaar is

bijvoorbeeld aandacht voor verbaal argumenteren en observeren. In het tweede jaar voor argumenteren op schrift en in het derde jaar bedenken studenten zelf een onderzoeksvraag die ze beantwoorden aan de hand van bronnenonderzoek. Studenten formuleren daarbij de onderzoeksvraag, deelvragen en zoeken en analyseren relevante bronnen en leggen de resultaten vast in een verslag. Op eindniveau passen studenten hun onderzoeksvaardigheden toe in de meesterproef.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat de voltijd Pabo verbonden is met het Lectoraat Muziek en het Lectoraat Natuur. Docenten zijn bij de onderzoeken van het Lectoraat Natuur betrokken en betrekken daar ook studenten en hun stagepraktijk bij. Daarnaast wordt kennis verspreid onder collega docenten. Het Lectoraat Muziek is recent ingericht. Een van de doelen is mentoren op de stagescholen te inspireren op het gebied van muziekonderwijs. Studenten zien, zo bleek tijdens de visitatie, docenten betrokken bij het lectoraat als expert op hun vakgebied.

In de voltijdvariant krijgt internationalisering vorm binnen de kaders van wereldburgerschap. De wereldklas wordt daarin steeds meer uitgebouwd. En thema's van de wereldklas worden steeds meer benut in de andere trajecten. Een voorbeeld hiervan is een project wereldburgerschap dat nu ontwikkeld wordt voor alle klassen van de voltijd Pabo en waarin studenten van de wereldklas een leidende rol hebben. Daarnaast kunnen studenten hun minor in het buitenland invullen en is er een internationale reis. Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat de internationale reis verplicht is voor alle voltijd studenten en dat zij deze reis (van minimaal twee a drie dagen) zelf organiseren.

Studenten van de voltijd Pabo volgen de eerste twee jaar met name lessen in hun eigen klas. In het derde jaar vindt, binnen de specialisaties jonge kind en oude kind, samenwerking met studenten van andere klassen plaats. Studenten heb-

ben desgevraagd opgemerkt dat input van studenten van de andere klassen verrijkend is. Ook is aangegeven dat er meer aandacht kan zijn voor diversiteit.

Academische Pabo

De Acpa wil studenten zowel wetenschappelijke als beroepsgerichte uitdaging bieden. Het curriculum is recent herzien en is een combinatie van beide opleidingen, waarbij ook specifieke Acpa-vakken zijn ingebouwd. In het tutoraat komen beide opleidingen samen en staat de relatie tussen wetenschappelijke theorieën en de onderwijspraktijk centraal. De tutoraatsbijeenkomsten worden verzorgd door zowel docenten van de universiteit als docenten van de Pabo. Het tutoraat loopt door alle vier de leerjaren heen.

De Acpa kent dezelfde opbouw als de voltijd Pabo. Daarbij is het eerste jaar gericht op beroepsvaardigheden en -oriëntatie, het tweede jaar op de groep en het leren, het derde jaar op de leerling en het vierde jaar op de passie en ambitie van de studenten.

In het eerste jaar ligt de nadruk op de gehele vakinhoudelijke kennisbasis. Studenten volgen op de hogeschool vakken op het gebied van rekenen, taal, Engels, schrijven en dergelijke. Op de universiteit volgen studenten vakken en practica op het gebied van pedagogische en onderwijswetenschappen en ontwikkelingspsychologie. In het tweede jaar is er op de Pabo aandacht voor vakdidactiek van het oude kind en het jonge kind, onderdelen van de kennisbasis en werken studenten aan twee projecten. De vakken op de universiteit zijn gericht op psychologie, leren en cognitie en onderzoekspractica gericht op onderwijsleerproblemen en jeugdzorg. In het derde jaar is op de Pabo ruimte voor verdieping binnen de pedagogische thema's als het herkennen van en omgaan met verschillen en een vakinhoudelijke verdieping (naar keuze van de student). Ook oefenen studenten in dit studiejaar met het opzetten en uitvoeren van (literatuur)onderzoek aan de hand van een vraag van de stageschool. Op de

universiteit volgen studenten een onderzoekspracticum en vakken op het gebied van diagnostiek en assessment, leerproblemen en classroom dynamics. Het vierde jaar is gericht op profilering van de academisch opgeleide student en op onderzoek op de school, waarbij universiteit en pabo samen optrekken. In het vierde jaar vindt de LIO stage plaats en volgen studenten op de universiteit vakken op het gebied van onderwijskundige diagnostiek en het ontwikkelen van krachtige leeromgevingen. De leerroute wordt in het vierde jaar afgerond met een LIO-afstudeerfase en eindpresentatie (samen 29 EC) en het bachelor project (19 EC, zie standaard 4).

In de Acpa zijn onderzoeksvaardigheden onder andere onderdeel van de verschillende onderzoekspractica, het Practicum wetenschappelijk schrijven en de Praktijk van kwalitatief onderzoek op de universiteit. Dit mondt uit in het vierdejaars bachelor project, waarbij studenten een empirisch onderzoek uitvoeren.

Studenten van de Acpa waar de commissie mee gesproken heeft, hebben aangegeven dat op de Pabo veel aandacht is voor didactiek, het beheersen van de kennis en het lesgeven. Op de universiteit is aandacht voor verdieping, bijvoorbeeld op het gebied van leerproblemen. In het derdejaars onderzoek vindt integratie plaats. Studenten zijn tevreden over de stage en de begeleiding daarvan. Tijdens de stage voeren studenten ook opdrachten voor hun universitaire vakken uit. Studenten hebben aangegeven dat de samenwerking tussen de Pabo en de universiteit verbeterd kan worden.

Docenten hebben desgevraagd opgemerkt dat vanaf komend studiejaar ook in het afstudeer onderzoek integratie plaats zal vinden. Docenten hebben aangegeven dat op het gebied van vakken (bijvoorbeeld taal en rekenen) er meer verbinding tussen de Pabo en de universiteit kan zijn.

Deeltijdroute Spring

In de eerste fase van de opleiding maken studenten kennis met de wereld van onderwijs en onderwijsvernieuwing. Studenten krijgen een brede

blik en leren vragen te stellen over onderwijs. In de tweede fase ontwikkelen studenten vaardigheden en kennis om binnen de context van vernieuwend onderwijs, onderwijs te ontwikkelen en te verzorgen. In de derde fase specialiseren studenten zich in een onderwerp waar betrokkenheid ligt en leren studenten onderzoek te doen om onderwijs verder te ontwikkelen.

Studenten werken in leerteams en leren grotendeels in de praktijk op de opleidingsschool. De opleiding streeft daarbij naar een hechte samenwerking tussen lerarenopleiding en de (basis)scholen.

Flexibele deeltijd Pabo

Het programma van de flexibele deeltijd is opgebouwd uit (eenheden van) leeruitkomsten. Het leerplan is opgebouwd in vier fasen die elk uit 60 EC bestaan: 1) oriëntatie op beroep, 2) leraarschap, 3) creëren van leren en 4) visie en ambitie. Deze fasen kennen een opbouw in complexiteit. De leeruitkomsten zijn onderverdeeld in een generieke lijn en een vakspecifieke lijn. De vakspecifieke lijn is onderdeel van fase 1 en 2, de generieke lijn van elke fase. Fase 1 is gericht op de oriëntatie op het beroep en het oudere kind. Hierin onderzoeken en ontwikkelen studenten de basis van het lesgeven. Het didactisch handelen is gericht op het geven van een basisles. Ook is er aandacht voor communicatie en de basisschoolvakken Rekenen oudere kind, Taal oudere kind, Wereldoriëntatie en Kunstzinnige oriëntatie. In de meesterproef waarmee de fase wordt afgerond, laten studenten zien dat ze een les kunnen geven met lesverrijkingen, dat ze de les kunnen onderbouwen op pedagogisch en vakdidactisch vlak en dat ze daarop kunnen reflecteren.

In fase 2 staan het leraarschap in de bredere zin en het jonge kind centraal. Didactisch handelen is gericht op wereldoriëntatie en de basisschoolvakken Schrijven, Bewegingsonderwijs bij de kleuters, Engels, Taal jonge kind en Rekenen jonge kind. Bij de meesterproef laten studenten zien dat zij een dagdeel kunnen organiseren en verzorgen. Fase 3 is gericht op differentiatie en meerdere dagen achter elkaar lesgeven. En fase 4 omvat de

visie van de student en het afstuderen. In de meesterproef tonen studenten hun bekwaamheden aan middels het opzetten van een themaweek.

Studenten kunnen zelf kiezen aan welke leeruitkomsten ze willen werken en in welke volgorde. Hiermee wil de opleiding studenten de mogelijkheid bieden om aan die leeruitkomsten te werken waarmee ze op dat moment te maken krijgen op de stageschool. De opleiding stelt dat het merendeel van de studenten voorsnog de aanbevolen leerroute volgt.

De flexibele deeltijd Pabo kent twee speciale trajecten: versneld voor de klas en het traject Jeugd in Onderwijs. De eerste variant is voor studenten die meer dan de helft van hun leeruitkomsten hebben aangetoond en een WO- of HBO- achtergrond hebben. Zij kunnen de rest van de opleiding afronden op dezelfde school. Deze studenten mogen een deel van de tijd alleen voor de klas staan met een uitgestelde bevoegdheid, zoals landelijk is overeengekomen. De tweede variant is samen met de opleiding Social Work ontwikkeld en biedt student de mogelijkheid binnen vijf jaar een getuigschrift van de bachelor Sociaal Werk én de Pabo te behalen. Deze studenten ontwikkelen zich tot hulpverlener gespecialiseerd in (speciaal) onderwijs. Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat in deze laatste variant vooral studenten instromen die twee jaar de voltijdopleiding Sociaal Werk hebben gevolgd en daarna die opleiding combineren met de flexibele deeltijd Pabo. Momenteel wordt onderzocht of deze studenten al eerder in de Pabo kunnen instromen. In het afgelopen jaar zijn 20 studenten in dit traject ingestroomd.

Studenten van de flexibele deeltijd Pabo waarderen, zo bleek tijdens de visitatie, dat zij op hun eigen tempo kunnen studeren en de werkdruk en studielast op hun eigen manier kunnen verdelen. Ook over het aantonen van leeruitkomsten op een eigen manier zijn studenten positief. Daarbij is opgemerkt dat ze gestimuleerd worden dit op

een andere manier te doen dan met een verslag. Niet alle studenten durven deze omslag echter al te maken.

Voor de stage worden studenten op een basisschool geplaatst, hierin is geen keuzevrijheid. De opleiding draagt daarbij zorg voor de diversiteit in stageplekken. In de stamgroepen is, zo is opgemerkt tijdens de visitatie, aandacht voor thema's als diversiteit.

Vrijeschool Pabo

De Vrijeschool Pabo wordt aangeboden in een voltijdvariant en een flexibele deeltijdvariant. Beide varianten worden gekenmerkt door vakoverstijgend onderwijs waarmee een geïntegreerd aanbod verzorgd wordt. In de voltijdvariant krijgt dit vorm in het periode-onderwijs waarbij studenten drie keer per week een dagdeel les krijgen waarbij docenten samenwerken en verschillende vakken integreren. In de flexibele deeltijdopleiding worden in de lessen Beroepsbeeld diverse vakken met elkaar verbonden.

Net als bij de andere leerroutes heeft elk jaar/fase een thema. Het eerste jaar (propedeuse) is gericht op waarnemen en denken, het tweede jaar (hoofd fase a) op spel en beweging, het derde jaar (hoofd fase b) op ritme en ademhaling en het vierde jaar (afstudeerfase) op centrum en periferie. Beide varianten kennen verschillende opleidingsgebieden; algemeen pedagogisch, vakdidactisch, maatschappijgericht, zelfontwikkelingsgericht en praktijkgericht. Deze gebieden zijn verbonden met elkaar, bijvoorbeeld doordat de praktijk van het primair onderwijs in alle gebieden een grote rol speelt.

De voltijdopleiding omvat naast een basiscurriculum een aantal keuzevakken zoals Open Ruimte en Verdieping. Studenten kunnen daarnaast ook keuzes maken bij de invulling van open opdrachten bij alle vakken. In het derde jaar kiezen studenten een minor en maken studenten een keuze voor de specialisatie oudere kind of jongere kind. Een deel van de stages is hieraan verbonden. In de afstudeerfase hebben studenten ruimte om

hun eigen vraag te volgen en in de praktijk onderzoek te doen dat aansluit bij de eigen interesse. De niet-vrijeschoolstage en de stage en studiebegeleiding in het vierde jaar zijn, volgens de opleiding, mede gericht op de vorming van een persoonlijke visie op onderwijs.

Studenten van de voltijd Vrijeschool Pabo zijn positief over de aanwezigheid van docenten bij elkaars lessen. Dit geeft hen inzicht in verschillende perspectieven. Studenten hebben desgevraagd opgemerkt dat het thema diversiteit onder hen en hun docenten leeft maar dat er nog geen concrete tools zijn om hiermee om te gaan in de lessen. Diversiteit is ook onderwerp van gesprek in de studentenraad.

De deeltijd Vrijeschool Pabo omvat eveneens vier fasen. Deze kunnen in twee tot vier jaar doorlopen worden, afhankelijk van de vooropleiding en ervaring van studenten. Studenten stellen hun eigen programma samen en kiezen, aan de hand van de leeruitkomsten, de vakken die zij nodig hebben. Dit is onderdeel van het studieplan dat studenten opstellen in de eerste periode. Studenten maken zich de leeruitkomsten eigen door vakken te volgen, door ervaringen in de praktijk op te doen of door zelfstudie. Om studenten inzicht te geven in de inhoud en noodzaak van elk vak, is een vaklijn opgesteld. Deze vaklijn is gekoppeld aan het rooster zodat studenten ook kunnen zien wanneer het vak gegeven wordt. Studenten volgen daarnaast bronuren; dit zijn gemeenschappelijke uren waarvan de inhoud, volgens de opleiding, voor iedereen belangrijk is. In fase 1 en 2 is daarbij onder andere aandacht voor het beroepsbeeld, de impuls van de vrijeschool, het mensbeeld, het vrijeschool-leerplan in relatie tot de ontwikkelingsfasen van het kind, de voorbereiding op de stage en bewegend leren. In fase 3 en 4 is het centrale thema levenskunst met thema's als de kunst van het ontwerpen, gezondmakend onderwijs, mens en wereld en beroepsvoorbereiding.

Studenten van de deeltijd Vrijeschool Pabo ervaren een gevoel van gemeenschap en zijn, net als

studenten van de andere flexibele leerroute, positief over de zelfstandigheid in de opleiding en het kunnen kiezen van een eigen studiepad.

Studenten zijn ook positief over de antroposofische basis van de opleiding. Dit is onderdeel van alle vakken waardoor de opleiding als één geheel ervaren wordt. Dit zorgt er echter ook voor dat het lastig is om vrijstellingen te verkrijgen. Docenten hebben in dit kader opgemerkt dat er geen EVC procedure of assessment is bij de start van de opleiding. Studenten kunnen gedurende de opleiding vrijstelling voor toetsen aanvragen op basis van de leeruitkomsten.

Studenten (van beide varianten) krijgen in alle jaren muzische en beeldende vakken. Ook kennen beide varianten jaarlijkse projecten. Voltijd studenten van de Vrijeschool Pabo volgen blokstages van gemiddeld tien weken per studiejaar. Deeltijd studenten bepalen zelf wanneer en hoeveel stage zij lopen, met als richtlijn een dag per week en 200 uur per jaar.

Zoals bij standaard 1 aangegeven, werkt de opleiding voor de Vrijeschool Pabo aan de inrichting van een opleidingschool Samen Opleidend Leren (SOL). In studiejaar 2020 – 2021 zijn de eerste SOL groepen gestart: deze studenten ontmoeten elkaar in de stageschool en volgen daar ook lessen.

De opleiding werkt nauw samen met het aan de faculteit verbonden lectoraat Waarde(n) van het Vrijeschoolonderwijs. Dit lectoraat richt zich op het bestendigen en versterken van de kwaliteit van het huidige en toekomstige vrijeschoolonderwijs. Onder andere middels onderzoek en professionalisering van docenten.

Het curriculum van de Vrijeschool Pabo wordt momenteel herzien. Dit betreft onder andere de voorbereiding op en positionering van de landelijke kennisbasistoetsen, aandacht voor pedagogiek van het jonge kind, versterking van de leerlijn onderzoek en verbetering van het intakeproces. Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat de

integratie van vakken ook een belangrijk onderwerp van gesprek is in de Vrijeschool Pabo. Dit krijgt onder andere vorm in het periode onderwijs. Daarnaast onderzoekt de opleiding hoe 'losse' vakken meer geïntegreerd aangeboden kunnen worden. Bij docenten leidt dit tot enthousiasme en soms ook tot 'schuring' met het eigen vak.

Leeromgeving

De vijf ontwerpprincipes van de hogeschool zijn leidend voor de faculteit en de opleiding. Deze ontwerpprincipes betreffen a) een bewuste studiekeuze en binding voor de poort, b) een vliegende start in het hbo, c) betekenisvol contact tijdens transitie in de opleiding, d) een activerende blend in het curriculum en e) toetsing om studenten te stimuleren continu te leren. De faculteit heeft deze principes, passend bij de eigen kernwaarden (autonomie in verbondenheid, ruimte en partnerschap), uitgewerkt in principes voor de eigen faculteit en specifiek in principes voor het hybride onderwijs in Coronatijd. De vertaling daarvan vindt plaats in de opleidingen en leerroutes. Zo heeft bijvoorbeeld passend bij visie op het belang van leren in een sociale context de voltijd Pabo als hbo-opleiding relatief veel contacturen. Voltijdstudenten zijn drie tot vier dagen per week op de hogeschool en volgen lessen in trajecten en in klasverband. Zij maken deel uit van een mentorgroep en hebben per jaar een vaste studiebegeleider. Voltijdstudenten lopen gemiddeld tien weken per jaar stage en in het laatste studiejaar twintig weken.

Voor de flexibele deeltijd Pabo zijn specifieke uitgangspunten geformuleerd waaruit de eigen verantwoordelijkheid van studenten en het flexibele en leewegonafhankelijke karakter van de leerroute blijkt. Omdat persoonlijk contact volgens de opleiding een belangrijke voorwaarde is voor het bieden van maatwerk werkt de opleiding met stamgroepen van tien studenten en een leercoach. De studenten lopen stage in dezelfde regio. De leercoach woont in die regio en kent de scholen.

Flexibele deeltijd studenten kunnen hun leerproces op drie manieren vormgeven: 1) via de onderwijsactiviteiten (lesdagen op de hogeschool, waarbij drie blokken worden aangeboden), 2) het digitale leerpad (dat start bij de digitale leeromgeving en waar ruimte is voor behandeling van theorie, casuïstiek, vragen, opdrachten en discussies) en 3) het leren op de stageplek. De opleiding stelt dat het individuele leerpad van studenten vaak een combinatie van deze drie omvat.

Studenten waarderen binnen de flexibele deeltijd de vastigheid van hun stamgroep, de indeling van de lesdagen en hun leercoach, zo bleek tijdens de visitatie. Ook over de invulling van de open ruimte, waarvoor studenten zelf onderwerpen kunnen aandragen, zijn studenten positief. De Covid-19 pandemie heeft volgens hen een positief effect gehad op de ontwikkeling van de digitale leerpaden.

Bij de Vrijeschool Pabo is leren ook een sociaal gebeuren; het gesprek met de ander is een belangrijk onderdeel van het eigen leerproces. In beide varianten is ruimte voor ontmoeting tussen studenten en docenten, zodat zij met elkaar samenwerken en een lerende attitude ontwikkelen. Jaarfeesten, gezamenlijke afsluitingen van curriculumonderdelen en opleidingsbrede projecten worden gezamenlijk gevierd en vormgegeven. De Vrijeschool Pabo hanteert bij sommige onderdelen een participatieplicht. Voltijdstudenten zijn vier en een halve dag per week op de hogeschool; deeltijdstudenten anderhalve dag per week. Deeltijd studenten maken, net als studenten van de flexibele deeltijd Pabo, onderdeel uit van een (regionaal ingerichte) stamgroep onder begeleiding van een leercoach.

Recente ontwikkelingen

In 2020 is een groot deel van het onderwijs online uitgevoerd. Naast de online lessen, die zoveel mogelijk een interactief karakter krijgen, wordt via de digitale leeromgeving ondersteunend materiaal, opdrachten, digitale leerpaden, ingesproken powerpoints en filmpjes aangeboden. Voor de stages en het afstuderen zijn alternatieve procedures opgesteld. Inzake begeleiding heeft de

opleiding, naast digitale ontmoetingen, in deze periode gebruik gemaakt van regionale ontmoetingsplaatsen. Daartoe hebben verschillende basisscholen een ruimte voor ontmoeting ter beschikking gesteld aan studentgroepen en hun studiebegeleider. Door de hogeschool en de faculteit wordt periodiek onderzoek gedaan naar de studievoortgang. Daaruit blijkt dat er geen sprake is van meer studievertraging. Studenten waarderen de inzet van hun docenten in deze periode, ook is volgens hen het online onderwijs steeds beter geworden in deze periode.

Het sociale aspect van de Vrijeschool Pabo heeft in de afgelopen periode ook online vorm gekregen. Daarnaast zijn de groepen verkleind om de praktijklessen door te kunnen laten gaan. Een deel van de stages is opgeschoven en een deel van de vakken is naar voren gehaald.

Instroom

De opleiding hanteert, voor alle leerroutes, de wettelijke toelatingseisen. De intakeprocedure omvat onder andere een meeloopstage van twee dagen, het uploaden van een motivatiefilmpje, een diagnostische rekentoets en het invullen van een digitale vragenlijst. De doelgroep van de verschillende leerroutes is verschillend. Zo richt de Acpa zich op studenten met een onderzoekende en nieuwsgierig houding, de deeltijdroute Spring zich op studenten die geïnteresseerd zijn in vernieuwingsonderwijs en de Vrijeschool Pabo op studenten die geïnteresseerd zijn in het hierbij behorende gedachtengoed. Deze studenten hebben vaak zelf ook vrijeschool onderwijs gevolgd.

De flexibele deeltijd Pabo kent twee instroommomenten. Met elke student wordt (door de leercoach) een intakegesprek gevoerd. Tijdens de kick-off dagen wordt, samen met de leercoach, de persoonlijke leerroute van studenten ingericht. Daarbij wordt gekeken naar de ambities van de student en de vooropleidingen. En een EVC-commissie kijkt naar de eerder verworven competenties en kwalificaties; HBO- en WO- studenten kunnen veelal 120 EC van tevoren aantonen. In een leerovereenkomst, ondertekend door de

mentor op de basisschool, de leercoach en de student, wordt elk half jaar geformuleerd welke leeruitkomsten de student wil aantonen en wat daarvoor nodig is op de stage en op de hogeschool.

De flexibele deeltijdopleiding van de Vrijeschool Pabo kent met ingang van dit studiejaar ook twee instroommomenten.

Personeel

De opleiding werkt met zelfverantwoordelijke onderwijsteams die een groep studenten en een deel van het curriculum onder hun hoede hebben: een Acpa-team, een flexibel deeltijdteam, in de voltijd een propedeuseteam, een team leerjaar 2, een team leerjaar 3/4 en sinds dit studiejaar het team flexibele voltijd. Docenten van het onderwijsteam zijn studiebegeleiders van de studenten in die betreffende leerroute of in dat studiejaar. Elk onderwijsteam heeft een teamleider die als 'meewerkend voorman' de processen binnen het team bewaakt. Teamleiders van onderwijsteams hebben wekelijks gezamenlijk overleg met het managementteam van de Pabo. Op facultair niveau vindt periodiek overleg plaats tussen de verschillende flexibele deeltijdopleidingen.

De onderwijsteams overleggen op wekelijkse basis en hebben de verantwoordelijkheid voor het onderwijs voor hun studenten. De docenten (experts) van de onderwijsteams maken deel uit van expertteams, waarin overleg en intervisie plaatsvindt. De opleiding kent vakgroepen voor vakgebieden en expertteams voor de pabo-organisatie. De vakgroepen (bijvoorbeeld voor taalonderwijs, rekenonderwijs en kunstzinnige oriëntatie) en expertteams (bijvoorbeeld voor toetsing, onderzoek en jonge kind) hebben twee keer per periode overleg. Ieder docent neemt maximaal deel aan één vakgroep en één expertteam.

Tijdens de visitatie is opgemerkt dat er bewegingen zijn om op facultair niveau meer samen te werken en van elkaar te leren. Een voorbeeld hier-

van is het recent opgestarte initiatief om gezamenlijk de overeenkomsten en verschillen in onderzoek in kaart te brengen en uiteindelijk een gezamenlijke leeruitkomst op dit gebied te definiëren. Het onderwijs op het gebied van onderzoek wordt heringericht waarbij studenten onderzoek kunnen gebruiken in de ontwikkeling van hun eigen professionaliteit en realiseren dat het onderdeel is van hun instrumentarium als leerkracht. De eigenheid van de verschillende leerroutes draagt er aan bij dat studenten meer keuzes hebben op het gebied van onderzoek en onderzoeksmethoden.

Aan de opleiding zijn in totaal 134 docenten verbonden (79 fte). 85% van de docenten is master opgeleid of tweedegraads, hiervan zijn zeven docenten gepromoveerd. Dit studiejaar zijn drie docenten bezig hun mastergraad te behalen en is één docent een promotietraject gestart. Professionalisering vindt op verschillende manieren plaats, middels activiteiten op het vakgebied, de toetscursus (Basiskwalificatie examinering) die door elke docent gevolgd wordt, jaarlijkse peerreviews en deelname aan relevante netwerken. Binnen de flexibele deeltijd Pabo is in de afgelopen periode aandacht geweest voor professionalisering op het gebied van het lesgeven in een flexibele opleiding, het schrijven en perfectioneren van leeruitkomsten, de juiste begeleiding binnen vraaggestuurd onderwijs en het nakijken met een holistische blik.

Bij de Vrijeschool Pabo wordt wekelijks een uur besteed aan gezamenlijke studie en worden jaarlijks vier interne conferenties belegd. De Vrijeschool Pabo heeft een systeem ingericht waarbij docenten in kleine groepjes in nauwe samenwerking elkaars ontwikkeling beoordelen en met elkaar deze ontwikkeling in het geheel van opleidingsdoelen bewust houden. Hierdoor ontstaat een teamgesprek over de doelen van de opleiding, een groepsgesprek over de bijpassende eigen doelen, onderling lesbezoek, een feedbackgesprek en een beoordelingsgesprek. De onderwijsmanager sluit aan bij het feedbackgesprek.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat docenten binnen de faculteit bij meerdere opleidingen c.q. leerroutes ingezet kunnen worden. En dat op die manier van elkaar geleerd wordt. Ook is opgemerkt dat de flexibele deeltijdopleidingen een andere rol en houding van docenten vragen, waarbij er meer aandacht is voor de specifieke (leer)vraag van studenten en de inbreng van studenten in de les. Docent en student trekken in de deeltijdvarianten meer gezamenlijk op.

De commissie heeft tijdens de visitatie met docenten van de voltijd Pabo, Acpa en deeltijd Pabo gesproken over de werkdruk. Daarbij is aangegeven dat de ontwikkeling van nieuwe leerroutes (zoals de flexibele deeltijd Pabo) extra werkdruk oplevert. Ook het nakijken van beroepsproducten (die in de flexibele deeltijd Pabo op elk moment ingeleverd kunnen worden) draagt bij aan de werkdruk. Opgemerkt is dat de werkdruk bespreekbaar is in de opleiding maar wel een punt van aandacht is.

De studenten (van alle leerroutes) waarmee de commissie gesproken heeft, zijn enthousiast over de kwaliteit en betrokkenheid van hun docenten.

Voorzieningen

De opleiding en de verschillende leerroutes worden aangeboden in het gebouw van de hogeschool in Leiden. Tijdens de visitatie is opgemerkt dat de ontwikkeling van nieuwe leerroutes niet altijd past bij de hogeschoolbrede digitale ondersteuning. Dit leidt voor docenten tot extra werkdruk doordat roosters handmatig gemaakt worden en resultaten handmatig bijgehouden worden.

Binnen de voltijd Pabo worden studenten begeleid door een studiebegeleider; het belangrijkste aanspreekpunt voor de student. De gesprekken tussen student en studiebegeleider zijn onderdeel van een zogenaamde gesprekscyclus waarin elk semester gesproken wordt over de voortgang en de ontwikkeling van de student. De leerroute

zet in het eerste jaar extra in op studiebegeleiding: de studiebegeleider is dan vaardigheidstrainer, trajectdocent en stagebegeleider. Dit maakt volgens de leerroute intensieve begeleiding van studenten mogelijk. In het tweede jaar zien studenten en studiebegeleider (één per klas) elkaar wekelijks gedurende één dagdeel trajectonderwijs. In het derde en vierde jaar is de student meer zelf verantwoordelijk voor de te maken keuzes, vanuit de eigen drijfveren en overtuigingen.

Bij de Acpa maakt de studiebegeleiding deel uit van het eerder genoemde tutoraat. Daarin worden studenten zowel door een pabo-docent als door een docent van de universiteit begeleid. In het eerste jaar is de pabo-docent tevens de stagebegeleider van de student. In tutoraatsbijeenkomsten is aandacht voor het ontwikkelen van algemene en specifieke beroepsvaardigheden én academische vaardigheden, specifieke onderwijsthema's en intervisie en supervisie. Het tutoraat krijgt in elk jaar van de leerroute vorm: het eerste jaar wekelijks en daarna om de week.

In de flexibele deeltijd Pabo en de flexibele deeltijd Vrijeschool Pabo worden studenten begeleid door een leercoach. Studenten van de voltijd Vrijeschool Pabo maken deel uit van een mentorgroep en hebben per jaar een vaste studiebegeleider.

Tijdens de stages worden studenten, van alle leerroutes, begeleid (en periodiek bezocht) door een mentor (leerkracht) van de basisschool en een begeleider vanuit de Pabo. Mentoren volgen regelmatig een mentoren- /coachtraining.

Studenten van de flexibele deeltijd Pabo zijn, zo bleek tijdens de visitatie, zeer te spreken over de betrokkenheid en benaderbaarheid van hun leercoach. Die is 'hun rots in de branding' in het vinden van hun eigen weg in de opleiding.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat verbanden tussen studenten van de verschillende leerroutes vooral in de opleidingscommissie, de

gemeenschappelijke studievereniging en de faculteitsraad gelegd worden. Daar ontmoeten studenten van de verschillende leerroutes elkaar.

Overwegingen

De commissie stelt vast dat het programma, de onderwijsleeromgeving en het personeel de studenten van de verschillende leerroutes in staat stellen de beoogde leerresultaten te bereiken. In modulebeschrijvingen zijn de beoogde leerresultaten uitgewerkt in leerdoelen of eindtermen. Voor de voltijd Pabo en Acpa wordt bovendien benoemd aan welke bekwaamheidseisen de betreffende module bijdraagt. Voor de Vrijeschool pabo wordt de relatie met het eigen ontwikkelkader gelegd, dat gelinkt is aan de bekwaamheidseisen.

Het eigen karakter van de leerroutes komt volgens de commissie ook naar voren in de uitwerking van de curricula. Zo worden de twee flexibele deeltijd leerroutes (Pabo en Vrijeschool) gekenmerkt door flexibiliteit in volgorde en tempo, waarbij de leeruitkomsten leidend zijn. Dat in de praktijk maar weinig studenten gebruik maken van de mogelijkheden inzake flexibiliteit in volgorde en toetsvorm verdient volgens de commissie blijvend aandacht van de opleiding.

De commissie is van mening dat de opleiding de kernwaarden van de faculteit (autonomie in verbondenheid, ruimte en partnerschap) waarmaakt. De opleiding is in haar veelkleurigheid studentgericht en geeft studenten vele keuzemogelijkheden. Niet alleen zijn er verschillende leerroutes, ook zijn er binnen deze leerroutes nog keuzemogelijkheden en verdiepingsmogelijkheden. Binnen de Voltijd Pabo appelleren de verschillende klassen (sportklas, wereldklas etc.) aan een behoefte bij studenten.

De commissie ziet in het traject Jeugd in Onderwijs van de flexibele deeltijd een good practice en verwacht dat dit wellicht ook uitgebreid kan worden naar andere disciplines.

De beroepsoriëntatie van de verschillende leerroutes is volgens de commissie zichtbaar aanwezig. Dit komt met name naar voren in de stages. In elke leerroute lopen studenten in elk jaar stage. De intensiteit daarvan neemt in de regel toe naarmate de leerroute vordert. In de flexibele deeltijdvarianten zijn studenten eveneens werkzaam in de beroepspraktijk. In het realiseren van betekenisvolle stages zijn de verschillende opleidingscholen (al dan niet in oprichting) belangrijk.

De commissie stelt bovendien vast dat onderzoeksvaardigheden in de verschillende leerroutes in voldoende mate aan bod komen. In alle leerroutes mondt dit uit in een zelfstandig door studenten uit te voeren onderzoek, al dan niet op eindniveau. Acpa studenten krijgen onderzoeksvaardigheden ook in de universitaire vakken aangereikt en voeren in het derde jaar een 'oefen' onderzoek uit bij hun stageschool.

Tijdens de visitatie zijn verschillende voorbeelden van relevante onderzoeken naar voren gebracht. De impact daarvan op andere stagescholen dan de stageschool waar het onderzoek is uitgevoerd is nog zeer beperkt. In de verspreiding van de onderzoeken en de opgedane kennis kunnen volgens de commissie de betrokken lectoren een belangrijke rol spelen.

De commissie heeft tijdens de visitatie het studiemateriaal en de gebruikte literatuur ingezien. Op basis daarvan stelt zij vast dat de opleiding in de verschillende leerroutes gebruik maakt van relevante en actuele literatuur. De opleidingen hanteert voor alle leerroutes de wettelijke toelatingseisen en sluit aan bij de verschillende achtergronden van studenten. De voorzieningen van de opleidingen zijn adequaat. De commissie raadt de hogeschool aan bij het ontwikkelen van nieuwe leerroutes de afstemming met digitale en logistieke processen vroegtijdig op te pakken.

De commissie stelt, op basis van de bestudeerde overzichten en de gevoerde gesprekken, vast dat de leerroutes verzorgd worden door voldoende, deskundige en betrokken docenten. De commissie vraagt aandacht voor het blijvend bewaken

van de werkdruk van docenten. Daarnaast moedigt zij facultaire en leerroute overstijgende samenwerking tussen leerroutes en docenten aan. De commissie is namelijk van mening dat de leerroutes meer van elkaars expertise kunnen leren c.q. gebruik kunnen maken.

Deze overwegingen in ogenschouw nemend, beoordeelt de commissie dat de opleiding **voldoet** aan deze standaard, dit geldt voor alle leerroutes en beide varianten.

3. Toetsing

De beoogde leerresultaten (eindkwalificaties, bekwaamheden of leeruitkomsten) vormen de kapstok van het toetsstelsel. Het toetsstelsel omvat het toetsbeleid, het toetsprogramma, beoordelingsformulieren en -criteria. De opleiding neemt effectieve maatregelen om de validiteit, betrouwbaarheid en transparantie van de toetsing te borgen. Het gebruik van beoordelingsformulieren, rubrics, de inzet van meerdere beoordelaars en kalibratiesessies dragen daar in belangrijke mate aan bij. Binnen de flexibele deeltijd leerroutes is de toetsing leerwegaafhankelijk. De examencommissie neemt adequate maatregelen om de kwaliteit van de toetsing en het eindniveau te borgen. Ook de expertgroep heeft hierin een belangrijke rol. Hoewel de examencommissie het eindniveau controleert middels steekproeven, raadt de commissie aan om dit gezien de breedte en reikwijdte van alle verschillende leerroutes, meer frequent te doen. De commissie concludeert op grond van de gesprekken en de onderliggende documentatie dat de opleiding aan deze standaard voldoet.

Bevindingen

Het hogeschoolbrede toetsbeleid is leidend voor de invulling van het toetsbeleid van de opleiding. De leerroutes hebben een eigen toetsboek. Dat geeft samen met het jaarlijks opgestelde toetsplan een overzicht van alle processen, de toetsing van het gehele curriculum en alle toetsvormen. Belangrijke uitgangspunten van het toetsbeleid zijn a) samenhang in het programma en betekenisvol onderwijs vraagt om geïntegreerde toetsen, b) de toets is zo vaak mogelijk een leermoment, c) je hoeft niet alles te toetsen om te leren ("less is more") en d) beperkte administratieve last voor docenten.

Alle docenten worden geschoold op het gebied van toetsen en beoordelen op BKE-niveau. Examinatoren van het eindniveau hebben een assessorentraining gevolgd en houden intervisiebijeenkomsten onder begeleiding van experts. De Pabo maakt gebruik van schoolleiders en gedetacheerden vanuit het werkveld; zij volgen de intervisies en assessorentrainingen. Ditzelfde geldt voor de lerarenopleiders die stages begeleiden of eindassessments beoordelen.

Bij de constructie van de toetsen wordt het 'vierogen-principe' gehanteerd. De toetsen worden beoordeeld door de docenten van de betreffende module aan de hand van een gezamenlijk ontwik-

keld nakijkformat. Bij alle toetsen die het eindniveau bepalen (meesterproef, LIO-assessment, afstudeerpresentatie) is een tweede beoordelaar betrokken, zie ook standaard 4.

Voor onderdelen waar het kalibreren van toetsing gewenst is, zoals onderzoek, stage, eindassessment zijn regelmatig intervisiebijeenkomsten en wordt tijd in de teambijeenkomsten gereserveerd. Nieuwe assessoren worden door leadassessoren opgeleid met trainingsbijeenkomsten. Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat assessoren betrokken bij het beoordelen van de meesterproef dat alleen mogen doen als zij aan de jaarlijkse intervisie bijeenkomst hebben deelgenomen. Ook is bevestigd dat regelmatig kalibratiesessies belegd worden waarbij aan de hand van producten van studenten de beoordeling van het eindniveau besproken wordt.

Studenten van alle leerroutes maken in de hoofd-fase van hun leerroute de landelijke kennistoetsen.

De voltijd Pabo en de Acpa zetten in op een passend aantal toetsen per leerjaar, met diepgang en samenhang die qua toetsvorm afwisselend en uitdagend zijn. Waar mogelijk wordt directe feedback gegeven en er is een focus op kennis en beroepsvaardigheden. De leerroutes maken gebruik

van afwisselende toetsvormen zoals schriftelijke kennistoetsen, vaardigheidscarrouzels, beroepsproducten, projecten en digitale themamappen.

Studenten van de voltijd Pabo en de Acpa zijn, zo bleek tijdens de visitatie, over het algemeen tevreden over de feedback die ze van hun docenten krijgen. Ook is het voor hen duidelijk wat van hen verwacht wordt, al verschilt dit per docent. Dit is onderdeel van rubrics of wordt tijdens de colleges toegelicht. Bij de meesterproef krijgen studenten ook peerfeedback van mede studenten. Desgevraagd is aangegeven dat de beoordeling van de stage kan verschillen per leerroute.

Bij de flexibele deeltijd Pabo heeft de toetsing een leerwegaafhankelijk karakter, veelal middels een op te leveren beroepsproduct. Dit kan zijn een verslag, rapportage, lesplan of portfolio, maar ook een presentatie, filmpje, (praktijk)assessment of criteriumgericht interview (al dan niet aanvullend op een portfolio). De opleiding stelt dat studenten hierbij nog vaak kiezen voor een verslag. In de leeruitkomsten staat een aanbevolen toetsvorm en er staan beoordelingscriteria geformuleerd. Elke fase in de flexibele deeltijd Pabo bevat een afsluitende leeruitkomst: de meesterproef. In deze meesterproef tonen studenten dat zij de leeruitkomsten van de betreffende fase geïntegreerd in de praktijk kunnen toepassen. De meesterproeven worden beoordeeld door een onafhankelijke docent uit het team. De andere leeruitkomsten binnen de fase mogen ook aangetoond worden via eerder behaalde diploma's of eerder verworven competenties. Bij de meesterproeven is dit niet mogelijk; dit zijn leeruitkomsten die de student vanuit zijn (stage-)ervaring in de praktijk moeten kunnen aantonen. De student laat in de meesterproef zien dat hij de geleerde theorie kan koppelen aan de praktijk. Om de meesterproef te kunnen doen hoeft de student niet alle leeruitkomsten uit een fase te hebben afgesloten maar moet wel een vastgestelde combinatie van leeruitkomsten uit de generieke en vakdidactische lijn zijn aangetoond.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat de leeruitkomsten van de flexibele deeltijd Pabo regelmatig onderwerp zijn van kalibratiesessies. Aan de hand van beroepsproducten van studenten wordt de interpretatie van de leeruitkomsten gezamenlijk besproken. Dit is onderdeel van het ontwikkelproces van het team.

Studenten van de flexibele deeltijd Pabo hebben opgemerkt dat zij betrokken worden bij de formulering van de leeruitkomsten. Ook is opgemerkt dat docenten benaderbaar zijn en altijd bereid zijn om indien gewenst extra mondelinge feedback te geven.

Toetsing binnen de recent gestarte deeltijdroute Spring is eveneens leerweg-onafhankelijk. De opleiding stelt dat dat ruimte biedt om, in samenspraak met studenten en de opleidingsscholen, het onderwijsprogramma vorm te geven en responsief te zijn op vragen die zich tijdens het programma aandienen.

Bij de Vrijeschool Pabo vinden veel afsluitingen plaats door middel van werkstukken, presentaties en enkele collectieve producten. De Vrijeschool Pabo kent een mix van programma-afhankelijke en programma-onafhankelijke toetsen. Programma-onafhankelijk toetsen biedt, volgens de opleiding, de mogelijkheid om integraal vanuit de bekwaamheidsniveaus te beoordelen en theorie en praktijk te verbinden. Dit vindt plaats aan het eind van elke studiefase, middels een portfolio en een mondelinge presentatie door de student. De fasebeoordeling wordt afgenomen door twee onafhankelijke assessoren.

De programma-afhankelijke toetsing betreft een beoordeling van kennis, vaardigheden en attitudes op het gebied van curriculumonderdelen.

In de flexibele deeltijd Vrijeschool Pabo worden de leeruitkomsten getoetst. Studenten kiezen hiervoor hun eigen vorm van aantonen, gebruikmakend van inhoud van lessen op de opleiding, zelfstudie, eerder opgedane kennis en/of stage-ervaring. Studenten laten in een portfolio zien dat een leeruitkomst behaald is, door een vak af te

sluiten met een beoordeling van de vakdocent, door een leeruitkomst in de stage te behalen en deze op verschillende manieren naar keuze zichtbaar te maken.

Programma-afhankelijke toetsen (zoals schriftelijke kennistoets, reflectieverslag, werkstukbeoordeling, praktijkbeoordeling en presentatie) worden ontwikkeld en afgenomen door de betreffende vakdocent, die door de examencommissie is aangewezen als examinator.

Alumni geven aan, zo bleek tijdens de visitatie, dat zij tijdens de opleiding goed voorbereid zijn op de toetsing. De toetskaders en het nauwe contact met docenten en de studiebegeleider zijn daarin behulpzaam.

Inzake de flexibele deeltijdopleidingen is door studenten opgemerkt dat als leeruitkomsten niet direct duidelijk zijn, studenten hierover in gesprek gaan met hun leercoach of docenten. Ook in de lessen is aandacht voor de leeruitkomsten.

Docenten van de Vrijeschool Pabo hebben desgevraagd opgemerkt dat ten behoeve van de beoordeling van leeruitkomsten kalibreersessies worden belegd. Dit is het tweede jaar waarin gewerkt wordt met leeruitkomsten en het is voor docenten een gezamenlijke zoektocht naar het juist evenwicht tussen holistisch beoordelen en het werken met rubrics.

Examencommissie

De facultaire examencommissie bestaat uit drie kamers. De voltijd Pabo, deeltijd Pabo en Acpa maken deel uit van één kamer. De Vrijeschool Pabo maakt samen met de opleidingen Docent Dans-Euritmie en Docent Muziek deel uit van één kamer. De andere kamer is verantwoordelijk voor de overige opleidingen van de faculteit. De facultaire examencommissie kent een extern lid. Uit het meest recente jaarverslag van de examencommissie blijkt dat zij, in samenwerking met Hogeschool Rotterdam, eindwerken heeft bekeken.

De eerder genoemde expertgroep toetsing (standaard 2) fungeert als toetscommissie. De expertgroep legt verantwoording af aan het opleidingsmanagement en de examencommissie. De expertgroep toetsing richt zich op het verbeteren van de kwaliteit van de toetsing, in een adviseerende en controlerende rol. De expertgroep geeft gevraagd en ongevraagd advies bij de toetsontwikkeling en controleert of de toetsen voldoen aan de kwaliteitscriteria. De expertgroep signaleert zwakke elementen, adviseert docenten hierover, checkt de PDCA-cyclus en de archivering van de toetsen. Daarnaast geeft de expertgroep toetsing advies bij het opstellen van beoordelingsformulieren, het niveau en de constructie van vragen en de keuze van toetsvormen.

In het gesprek met vertegenwoordigers van de examencommissie is duidelijk geworden dat de expertgroep niet onder de verantwoordelijkheid van de examencommissie valt.

De leden van de examencommissie zijn, in hun rol van docent, betrokken bij de begeleiding en beoordeling van studenten in de afstudeerfase. Op deze manier hebben zij zicht op de wijze waarop het eindniveau vastgesteld wordt.

Recente ontwikkelingen

In 2020 is een groot deel van het onderwijs online uitgevoerd. De opleiding heeft, in overleg met en na akkoord van de examencommissie de toetsvormen aangepast. Zo zijn schriftelijke toetsen aangepast naar digitale toetsen (bijvoorbeeld een openboek tentamen) die thuis werden afgenomen. Soms zijn schriftelijke toetsen mondeling online afgenomen. En hebben afstudeerpresentaties online plaatsgevonden. Ook is bij een aantal toetsen, waaronder de stage, de wijze van beoordelen aangepast (van een cijfer naar voldaan/niet voldaan). Tijdens de visitatie is de betrokkenheid van de examencommissie in deze bevestigd.

Overwegingen

De commissie is van oordeel dat de opleiding geschikt over een adequaat en doordacht systeem

van toetsing. De toetsing past bij het beroepsgerichte karakter van de opleiding. Voor de flexibele deeltijd leerroutes geldt dat de leeruitkomsten leidend zijn in de toetsing en dat de toetsing leergewonafhankelijk is. Er worden effectieve maatregelen genomen om de validiteit, betrouwbaarheid en transparantie van de toetsing te borgen. Het gebruik van beoordelingsformulieren, rubrics, de inzet van meerdere beoordelaars en de periodieke kalibratiesessies dragen daar in belangrijke mate aan bij.

De commissie heeft tijdens de visitatie een aantal toetsen c.q. producten bestudeerd en stelt vast dat deze van voldoende niveau zijn. Het is de commissie opgevallen dat de stages verschillend beoordeeld worden, soms met een cijfer soms met voldaan/niet voldaan. De commissie deelt de opvatting van studenten dat eenduidigheid voor alle leerroutes hierin de transparantie van de beoordeling voor studenten zal versterken.

De commissie waardeert de openheid van de opleiding inzake het werken met leeruitkomsten en de gesprekken die daar in de verschillende leerroutes over gevoerd worden. De commissie herkent ook de worsteling die de leerroutes hierin doormaken.

De commissie constateert dat de examencommissie adequate maatregelen neemt om de kwaliteit van toetsing en het eindniveau van de opleidingen te borgen. Ook de expertgroep heeft hierin een belangrijke rol. Hoewel de examencommissie steekproefsgewijs eindwerken bekijkt, raadt de commissie aan dit, gezien de breedte en reikwijdte van de verschillende leerroutes, vaker te doen.

Deze overwegingen in ogenschouw nemend, beoordeelt de commissie dat de opleiding **voldoet** aan deze standaard, dit geldt voor alle leerroutes en beide varianten.

4. Gerealiseerde leerresultaten

De commissie stelt vast dat de opleiding, in de verschillende leerroutes, de beoogde leerresultaten realiseert. Dit wordt in de verschillende leerroutes vastgesteld met een gevarieerd palet aan eindwerken, waarmee de startbekwaamheid van studenten wordt getoetst. Het afstudeerproces is degelijk opgezet en kent voldoende waarborgen voor het eindniveau. De commissie heeft 22 dossiers bestudeerd en stelt vast dat deze een adequaat niveau laten zien dat past bij een beroepsgerichte bacheloropleiding. De commissie heeft waardering voor de brede beoordeling van de LIO stage. De eigen visie van studenten op hun rol als leerkracht is onderwerp van de eindgesprekken. De commissie is van mening dat de feedback op de eindwerken (te) beperkt is en geen recht doet aan het begeleidingsproces dat studenten doorlopen. Op basis van de bestudeerde documenten en de gevoerde gesprekken, stelt de commissie vast dat studenten en alumni daadwerkelijk in staat zijn hun weg te vinden in het basisonderwijs. Dit is bevestigd door vertegenwoordigers van het werkveld waarmee de commissie gesproken heeft (zie ook standaard 1).

Bevindingen

Het eindniveau van de voltijd Pabo, de Acpa en de flexibele deeltijd Pabo wordt getoetst aan de hand van een meesterproef, een LIO-assessment en een afstudeerpresentatie. De meesterproef stellen studenten tijdens hun lint-stage op. De meesterproef is het eindproduct van de onderzoekslijn. Hierin laten studenten zien dat zij op basis van de eigen onderwijspraktijk een relevante en professioneel uitdagende onderzoeksvraag kunnen opstellen, bijpassende theorieën hieraan kunnen verbinden, interventies en activiteiten kunnen ontwerpen en uitvoeren, conclusies kunnen trekken en van dit alles verslaglegging kunnen doen. In dit eindproduct is zowel de theorie, het daadwerkelijke handelen in de praktijk als de resultaten van de interventie/de activiteiten beschreven. De meesterproef bestaat uit een verslag van twee zogenaamde 'professionele uitdagingen', gericht op de drie bekwaamheidseisen. Hiermee tonen studenten bovendien een deel van de startbekwaamheid aan.

Voor Acpa studenten geldt dat zij in hun meesterproef gebruik maken van meerdere wetenschappelijke (pedagogische) studies. Voor studenten die in studiejaar 2020 - 2021 deelnemen aan de pilot van de academische opleidings-

school geldt dat in hun meesterproef een onderzoeksvraag centraal staat die in samenspraak met de school en/of het schoolbestuur, de pabo en de universiteit tot stand is gekomen.

Voor komend studiejaar geldt dat Acpa studenten hun onderzoek uitvoeren op een academische opleidingsschool (zie ook standaard 1). Studenten verrichten in groepjes het onderzoek (bachelor project) en worden daarin begeleid door een universitaire docent. Aan het bachelor project wordt een opdracht gekoppeld waarin de resultaten van het onderzoek worden vertaald naar de praktijk, in de vorm van een presentatie aan een schoolteam/afgevaardigden van scholen, een workshop of een adviesrapport, passend bij zowel de wensen van de school/het schoolbestuur als bij de onderzoeksgroep. Deze opdracht wordt begeleid en beoordeeld door de tutor van de Pabo. De academische schoolopleider begeleidt de studenten bij het proces op de scholen.

In het LIO-assessment laten studenten zien dat zij kunnen lesgeven vanuit een zelf ontwikkelde en onderbouwde visie. Het LIO assessment bestaat uit een praktijkobservatie, een interview/gesprek met de coach en een nagesprek met de student. Tijdens de praktijkobservatie observeert de assessor de student gedurende een dagdeel bij diens functioneren in de groep. Tevens bestudeert de

assessor 'de klassenmap' om zicht te krijgen op niet direct waarneembare vaardigheden. Het interview met de coach is bedoeld om informatie te krijgen over de kaders waarbinnen de student functioneert en de 'gegeven ontwikkelingsruimte' die de school de student in het afgelopen traject geboden heeft. Aan het eind van het assessment-bezoek vindt een nagesprek plaats tussen student, assessor en een gecommiteerde (veelal een opleidingscoördinator/schoolleider). In dit gesprek wordt de student kritisch bevraagd op de onderbouwing van zijn handelen in de praktijk. De assessor en de gecommiteerde zijn onafhankelijke beoordelaars. De assessor maakt de eindbeoordeling op.

Tijdens de afsluitende afstudeerpresentatie laten studenten hun persoonlijk meesterschap zien. Daarbij worden de eigen visie, het transfervermogen en het reflecterend vermogen van studenten getoetst. De afstudeerpresentatie wordt beoordeeld door de studiebegeleider of leercoach en een onafhankelijke docent. De afstudeerpresentatie van Acpa studenten wordt beoordeeld door de tutor van de Pabo en door de tutor van de universiteit.

Het eindniveau van de Vrijeschool Pabo wordt bepaald aan de hand van een onderzoeksverslag, een presentatie en een praktijktoets. In de praktijktoets (LIO-stage, verdeeld over twee blokken van in totaal 18 weken) laten studenten zien dat zij als aanstaande collega in een vrijeschool kunnen functioneren. Aan het einde van het laatste stageblok wordt een afrondend, evaluerend gesprek gevoerd tussen student, stagementor en studiebegeleider, op basis van een reflectieverslag van de student en het stage-evaluatieformulier van de stagementor. De student wordt beoordeeld door de studiebegeleider en de stagementor.

Studenten voeren ook een bachelor-onderzoek uit, gericht op een zelf gekozen thema uit de onderwijspraktijk. Dit start met een onderzoeksplan en wordt afgerond met een onderzoeksverslag.

Studenten worden begeleid door hun studiebegeleider. Het onderzoeksplan en het onderzoeksverslag worden beoordeeld door de studiebegeleider en een onafhankelijke tweede beoordelaar.

Hiernaast voeren studenten een kunstzinnig gericht onderzoek uit. Daarin laten studenten zien dat zij hun kunstzinnige vermogens ontwikkeld hebben en systematisch kunnen inzetten. De mondelinge presentatie van het onderzoeksverslag en het kunstzinnig onderzoek vormt het sluitstuk van de fasebeoordeling. De presentatie wordt beoordeeld door twee assessoren.

De flexibele deeltijdroute Vrijeschool wordt afgerond met de module Meesterschap, nadat studenten de stage op startbekwaam niveau hebben behaald en hun onderzoeksvaardigheden hebben aangetoond. De opleiding kent nog geen afgestudeerden. De module wordt afgerond met een presentatie, die door twee docenten beoordeeld wordt, waarbij twee docenten het geheel zullen beoordelen.

In de discussie over het gebruik van de verschillende beoordelingsformulieren en de feedback daarop is tijdens de visitatie opgemerkt dat bij de Vrijeschool Pabo de processtappen die studenten doorlopen een belangrijke rol spelen in de beoordeling. Deze zijn echter niet zichtbaar op het beoordelingsformulier. Inzake de voltijd Pabo en Acpa is opgemerkt dat de feedback vooral betrekking heeft op eerdere versies die studenten inleveren. Op het eindproduct wordt in de regel minder feedback gegeven.

Alumni van de voltijd Pabo waarmee de commissie gesproken heeft, vonden de interventies die zij tijdens hun meesterproef hebben uitgevoerd heel waardevol. Dit heeft hen in staat gesteld echt betekenisvol te zijn voor de leerling(en) in hun eigen klas en hen het besef gegeven dat zij kinderen echt kunnen helpen. Alumni hebben desgevraagd aangegeven behoefte te hebben aan contact met

de opleiding en mede alumni, bijvoorbeeld middels terugkomdagen waarbij hun ervaringen als startende leerkracht gedeeld kunnen worden.

Overwegingen

De commissie concludeert dat de opleiding voor alle leerroutes een degelijk afstudeerproces heeft ingericht. Het eindniveau wordt bepaald met een gevarieerd palet aan eindwerken, waarmee de startbekwaamheid van studenten wordt aangetoond. Bij de beoordeling van het eindniveau worden in alle leerroutes twee beoordelaars / assessoren ingezet en wordt gebruikt gemaakt van een beoordelingsformulier.

De flexibele Vrijeschool Pabo en leerroute Spring kennen nog geen afgestudeerden. De commissie heeft derhalve het eindniveau van deze varianten niet kunnen beoordelen. Op basis van de inrichting van het afstudeerproces spreekt de commissie hierover haar vertrouwen uit.

Om zich een oordeel te vormen over het eindniveau van de studenten, heeft de commissie voorafgaand aan de visitatie van 22 afgestudeerden de dossiers bestudeerd. Op basis daarvan concludeert de commissie dat afgestudeerden de beoogde leerresultaten en het gewenste eindniveau realiseren. De commissie vindt dat de bestudeerde dossiers een adequaat niveau laten zien dat past bij een bacheloropleiding. De commissie heeft waardering voor de brede beoordeling van de LIO stage, met een bezoek (en observatie), een gesprek met de coach/mentor en een eindgesprek.

Studenten worden, volgens de commissie, in alle leerroutes uitgenodigd en uitgedaagd hun eigen visie op hun rol als leerkracht c.q. hun persoonlijk

meesterschap te ontwikkelen (zie ook standaard 1). In de eindgesprekken waarmee alle leerroutes worden afgerond, worden studenten hier actief op bevraagd.

Het is de commissie opgevallen dat er verschillende beoordelingsformulieren gebruikt worden en dat de kwaliteit van de feedback wisselend is. Ook is de feedback op de bestudeerde beoordelingsformulieren zeer beperkt. Daarmee wordt volgens de commissie geen recht gedaan aan het begeleidingsproces van studenten dat hieraan vooraf gaat. De toelichting op hoe de beoordeling tot stand is gekomen ontbreekt eveneens veelal. Hoewel de commissie tijdens de visitatie vernomen heeft dat kalibratie tussen de betrokken beoordelaars hierin een belangrijke rol speelt, zijn de resultaten daarvan niet terug te vinden op de beoordelingsformulieren. De commissie raadt de opleiding aan een toelichting op de beoordeling op te nemen op het formulier.

De commissie raadt de opleiding eveneens aan werk te maken van alumnibeleid; dit past bij de behoefte van alumni aan contact met elkaar en met de opleiding.

Op basis van de bestudeerde documentatie en de gevoerde gesprekken met studenten en alumni stelt de commissie vast dat zij goed in staat zijn hun plek te vinden in het basisonderwijs. En dat zij gewaardeerd worden door het werkveld.

Deze overwegingen in ogenschouw nemend, beoordeelt de commissie dat de opleiding **voldoet** aan deze standaard, dit geldt voor alle leerroutes en beide varianten.

Bijlagen

Bijlage 1 Visitatiecommissie

De commissie was als volgt samengesteld:

Mr. Karina Visscher (voorzitter) was tot voor kort directeur Avans Academie door AD's

De heer dr. B. (Bob) Koster is lector Meesterschap/Werkpleklers bij Fontys Lerarenopleiding en Lerarenopleider en Trainer/opleider B. Koster Rondon Opleiden

Mr. J.H.B. (Artho) Jansen is Algemeen directeur/bestuurder Stichting Vrijescholen Zuidwest Nederland

Drs. M. (Marij) Urlings is directeur domein "Creative Business" bij hogeschool Inholland

Perry van Loon (studentlid) is student bestuurswetenschappen aan de UU; hij volgde minoren op het gebied van onderwijskunde aan de HU.

De commissie werd bijgestaan door Titia Busing, extern secretaris gecertificeerd door NVAO.

Alle commissieleden hebben een verklaring van onafhankelijkheid en onpartijdigheid ingevuld, ondertekend en deze zijn ingeleverd bij NVAO.

Bijlage 2 Bezoekprogramma

Programma 7 april 2021

11:30-12:00	Tijd voor het panel
12:00-12:30	Gezamenlijke check-in met management, aandacht voor koers faculteit en opleiding, autonomie student, ruimte in programma's
12:30-13:15	'Dit zijn wij!': Presentatie door studenten van de sportklas, kunstklas, wereldklas, Acpa en flexibele voltijd Pabo
13:15-13:45	Lunchpauze
13:45-14:15	'Dit zijn wij!'. Presentatie door studenten van de Vrijeschool Pabo
14:15-14:30	Pauze
14:30-15:00	'Dit zijn wij!'. Presentatie door studenten van de flexibele deeltijd opleidingen
15:00-16:00	Open spreekuur
16:00-17:00	Gesprek met en over het werkveld, aandacht voor ontwikkelingen in onderwijs, partnerschap met het werkveld, Spring
17:00-17:30	Tijd voor het panel: terugblik en vooruitblik / eventuele afstemming management

Programma 8 april 2021

9:30-10:30	Gesprek Pabo en Acpa, aandacht voor leerroutes en rijke leeromgeving
10:30-11:00	Pauze
11:00-12:00	Gesprek Vrijeschool pabo , aandacht voor curriculumontwikkeling en leerlijnen
12:00-13:00	Lunchpauze
13:00-14:00	Gesprek Pabo flexibele deeltijd, aandacht voor flexibiliteit en leeruitkomsten
14:00-14:30	2 Presentaties door studenten van onderzoek op afstudeerniveau
14:30-15:00	Pauze
15:00-15:45	Gezamenlijk gesprek, aandacht voor betekenisvol toetsen (o.a. met examencommissie)
15:45-16:30	Pauze / tijd voor het panel
16:30-17:00	Terugkoppeling

Bijlage 3 Bestudeerde documenten

Zelfevaluatie Pabo

- ZER Katern 1 - Karakteristiek en uitgangspunten.pdf
- ZER Katern 2 - Pabo voltijd en Academische Pabo.pdf
- ZER Katern 3 - Pabo flexibele deeltijd.pdf
- ZER Katern 4 - Vrijeschool Pabo.pdf

Bijlagen Katern 1

- Beleidsplan Internationalisering 2020-2024.docx
- Bouwwerk semesterdoelen Acpa 2020-2021.pdf
- Bouwwerk semesterdoelen Pabo voltijd 2020-2021.pdf
- De startbekwame leerkracht - Pabo voltijd 2020-2021.pdf
- Faculteitsplan Educatie 2020-2021.pdf
- Ontwerpprincipes HS Leiden.pdf
- Principes Alternatief afstuderen Faculteit Educatie.docx
- Principes Herontwerp onderwijs Faculteit Educatie 2020-2021.docx
- Samenvatting onderzoek B&A naar studievoortgang.docx
- Studievoortgang in tijden van corona.pdf

Bijlagen Katern 2

- Alternatieve Stages en Afstuderen Pabo, 8 april 2020.docx
- Beoordeling afstudeerpresentatie 2021.docx
- Beoordelingsformulier Meesterproef 2021.docx
- Beoordelingsformulier Meesterproef Acad.opl.school 2020-2021.pdf
- Beoordelingsformulier Onderzoek jaar 3.docx
- Curriculumposter Pabo Hogeschool Leiden voltijd 2021.pdf
- Dossier Eindassessment Pabo.docx
- Fraudebeleid Educatie.docx
- Handreiking gesprekscyclus 19-20.pdf
- Informatiedossier Samen Opleiden dec 2018.pdf
- Jaarverslag Excie 19-20 Educatie.pdf
- Leerlijn Onderzoeksvaardigheden Pabo voltijd.docx
- Leidraad Meesterproef 2021 ACADEMISCHE OPLEIDINGSSCHOOL DEF 0820.pdf
- Leidraad Meesterproef 2021.docx
- Opleidingsgids ACPA 2020-2021.pdf
- Opleidingsgids pabo voltijd 2021.pdf
- Opleidingsniveau docenten en stagebegeleiders 2020-2021.xlsx
- Rapport Interne Audit Pabo, Acpa, VSP.docx
- Studentenhoofdstuk voltijd.docx
- Toetshandboek Pabo-Acpa 2021.pdf
- Zelfevaluaties Pabo 2019-20 (gesprekscyclus).docx

Bijlagen Katern 3

- Begeleidingsplan Stage op de werkplek.docx

- Begeleidingsplan Versneld voor de klas.docx
- Driepartijenovereenkomst Stage op de werkplek Blanco.docx
- Driepartijenovereenkomst Versneld voor de klas blanco.doc
- Groeidocument Pabo flex deeltijd 1920.pdf
- Leerovereenkomst 20-21.pdf
- Studenthoofdstuk flex deeltijd.docx
- Toetshandboek flexibele deeltijdpabo [versie 16 februari].pdf
- Verslag interne audit.pdf

Bijlagen Katern 4

- Studentenportfolio VSP.docx
- Studenthoofdstuk VSP.docx
- Toetshandboek VSP 2020.docx
- Voorstel hybride onderwijs VSP Flex - komt in jaarrapportage.docx
- Afstudeerfase voltijd 2020-2021 VSP.docx
- Beoordelingsformulier Afstudeerverslag.docx
- Beoordelingsformulier Mondelinge presentatie startbekwaamheid.docx
- Format verslag fube VSP.docx
- Fube richtlijnen VSP.docx
- Notulen vergadering docenten op 25 juni 2020.docx
- Onderlegger fube VSP.docx
- Ontwikkelkader VSP.docx
- Ontwikkelplan Samen Opleidend Leren .pdf
- Opleidingsgids Flex dt 2020-2021.pdf
- Overzicht docenten VSP - 2020-2021.xlsx
- Reflectieopdracht praktijkdeel.docx
- Stagecyclus van een student VSP.docx

Overige documenten

- Afstudeerdossiers
- Backbones teams
- Curricula opleidingsvarianten
- Evaluatiedocumenten 18-19 (jaarrapportage en evaluatieresultaten)
- Evaluatiedocumenten 19-20 (jaarrapportage en evaluatieresultaten)
- Evaluatiedocumenten 20-21 (jaarrapportage en evaluatieresultaten)
- Feedbackdocumenten
- Gemaakte toetsen en beoordelingen
- In- en uitstroomgegevens
- Korte beschrijving leerroutes
- Programma visitatie
- Selectie modulebeschrijvingen, leeruitkomsten en toetsen